

ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫ АССАМБЛЕЯСЫНЫҢ ҚОҒАМДЫҚ КЕЛІСІМДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ОРНЫ МЕН РӨЛІ

Ілияс Б.А.

Ғылыми жетекшісі: Нуғман Б.Ғ.

Әбілқас Сағынов атындағы Қарағанды техникалық университеті

Электрондық адресі: birodon@mail.ru

Қарағанды қ.

1990 жылдардың басында Президент Н. Назарбаев барлық ұлттық-мәдени орталықтарды біртұтас орган - Қазақстан халқы Ассамблеясына біріктіру идеясын айтты. Қазақстан-біртұтас мемлекет, бірақ сонымен бірге тарих мұнда әртүрлі этностарды біріктірді. Этносаралық қатынастарды үйлестіру тетігі қажет болды және Қазақстан халқының жиналысы оған айналды. Қазақстан халқы Ассамблеясы-консультативтік-кеңесші орган, Қазақстан Республикасының Президенті құрған, қоғамдық келісім мен жалпыұлттық бірлікті қамтамасыз ету жөніндегі мемлекеттік саясатты әзірлеуге және іске асыруға ықпал ететін мекеме.

Қазіргі уақытта Қазақстан халқы Ассамблеясы түрлі мүдделер тепе-теңдігін сақтаудың және қоғамдық келісімді нығайтудың пәрменді тетігіне айналды. Ол біздің елде тұратын барлық ұлттық-мәдени орталықтар мен азшылық өкілдерін байланыстырады. Мемлекеттің үйлесімді және үдемелі дамуының кепілі Елбасының сауатты, тексерілген және нәзік тіл саясаты болып табылады, ол бірінші болып орыс және басқа этностардың көмегімен ұлттық тілді жаңғырту мен дамытуға жол жариялады. Бұл саясат болды елдің этникалық топтары кемсітусіз. Қазақ тілін дамыту үшін ең қолайлы жағдайлар жасалған. Барлық жерде ұлттық тіл орталықтары, қазақ мектептері мен балабақшалар ашылды.

Азаматтардың елде бейбітшілік пен тыныштықты сақтау жөніндегі өзара күш-жігері жүз есе ақталды, ал саяси тұрақтылық отандық экономиканың инвестициялық тартымдылығын қамтамасыз етті. Нәтижесінде 1997 жылға қарай макроэкономикалық тұрақтандыруға қол жеткізілді және экономикалық өсу тенденциялары байқалды.

Тәуелсіздік нығайған сайын мемлекеттегі Ассамблеялардың өмірдегі функциялары мен рөлі кеңейді. 2007 жылғы мамырда Қазақстан Республикасының қолданыстағы Конституциясына Қазақстан халқы Ассамблеясына конституциялық мәртебе беретін және Парламент Мәжілісіне тоғыз депутатты сайлауға мүмкіндік беретін бірқатар өзгерістер енгізілді. Осының арқасында ҚХА-ның қоғамдық-саяси рөлі артты; 2008 жылғы 20 қазанда Тұңғыш президент "Қазақстан халқы Ассамблеясы туралы" Заңға қол қойды. ҚХА ұлттық саяси жүйенің толыққанды субъектісіне айналды, бұл оның қызметінің нормативтік-құқықтық базасын анықтады.

ҚХА-ның негізгі міндеттері республиканың қоғамдық-саяси тұрақтылығын қамтамасыз ету және этносаралық қатынастар саласындағы қоғамның мемлекеттік және азаматтық институттарының өзара іс-қимылының тиімділігін арттыру болып табылады. Бүгінгі таңда Ассамблея ұлтаралық келісімді, қоғамдағы толеранттылықты және халықтар бірлігін одан әрі нығайту үшін қолайлы жағдайлар жасауға ықпал етеді. Бұдан басқа, ҚХА демократиялық нормалар негізінде азаматтардың саяси және құқықтық мәдениетін қалыптастыруда қоғамдағы экстремизм мен радикализмнің көріністеріне қарсы тұруда мемлекеттік мекемелерге жәрдемдеседі. Ассамблея этномәдени бірлестіктердің күш-жігерін біріктіруді қамтамасыз етеді және қазақ халқының ұлттық мәдениетін, тілі мен дәстүрлерін жаңғыртуды, сақтауды және дамытуды қолдайды. Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті-Елбасы Н. Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқы Ассамблеясында өмір бойы басшылық етуге құқығы бар. Ассамблея Сессиясы (Ассамблея мүшелерінің жиналысы) оның жоғары басқару органы болып табылады. Сессияны қажеттілігіне қарай Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президентін шақырады, бірақ жылына кемінде бір рет өткізіледі.

Сессиялар арасында ҚХА басшылығын Ассамблея Кеңесі жүзеге асырады. Кеңес құрамына республикалық фольклорлық-мәдени ұжымдардың өкілдері, атақты адамдар, Конгресс мүшелері, министрлер және жергілікті шенеуніктер кіреді. Қазақстан Республикасы Тұңғыш Президентінің Елбасының Жарлығымен парламент төрағасының екі орынбасары парламенттік кеңестің ұсыныстары бойынша ротациялық негізде этникалық топтардан тағайындалады. Қазақстан халқы Ассамблеясының Хатшылығы Президент Әкімшілігінің құрылымында дербес ведомство ретінде жұмыс органы болып табылады. Хатшылықты Ассамблеяның вице-президенті болып табылатын атқарушы директор басқарады. Осының арқасында ҚХА-ның мемлекеттік басқаруға және қоғамдық істерге қатысуының тиімділігі қамтамасыз етіледі. Өңірлерде Ассамблея құрылымын облыс әкімдері басқарады. Облыстардың, республикалық маңызы бар қалалардың және астананың Ассамблеясы мен ассамблеяларының құрамы этномәдени және өзге де қоғамдық бірлестіктердің өкілдері, мемлекеттік органдар мен өзге де адамдардың өкілдері қатарынан олардың қоғамдағы беделін ескере отырып қалыптастырылады.

Мақсаттар: республика азаматтарының нәсіліне, ұлтына, тіліне, дінге көзқарасына, әлеуметтік топтарға қатыстылығына қарамастан құқықтары мен бостандықтарының теңдігі; Қазақстан халқының ұлттық мәдениеттерін, тілдері мен дәстүрлерін жан-жақты дамыту; халықаралық ұйымдармен интеграциялық байланыстарды кеңейту; Қазақстан этностарын шоғырландыру арқылы қазақстандық бірегейлікті қалыптастыру; рухани бірлік идеяларын қалыптастыру және тарату, халықтар достығы мен ұлтаралық келісімді нығайту және сақтау.

Ассамблеяның қызметі келесі міндеттерді шешуге бағытталған: республикада ұлтаралық және конфессияаралық келісімді, қоғамдағы тұрақтылықты сақтауға жәрдемдесу; Қазақстан аумағында тұратын ұлт өкілдерінің арасындағы достық қарым-қатынастарды дамытуға ықпал ететін мемлекеттік саясатты жүргізу бойынша ұсыныстар әзірлеу, теңдік қағидатын сақтау негізінде олардың рухани-мәдени жаңғыруы мен дамуына жәрдемдесу; өркениетті және демократиялық нормаларға негізделген азаматтардың саяси мәдениетін қалыптастыру; мемлекет жүргізіп отырған ұлттық саясатта әртүрлі ұлттық мүдделерді есепке алуды қамтамасыз ету; қоғамда туындайтын әлеуметтік қайшылықтарды шешу үшін бір ойға келу.

ҚХА жұмыс істеген кезде барлығы 28 сессия өткізілді. Ассамблеяның кезекті 29-шы сессиясы 29 сәуірде ел Тәуелсіздігінің 30 жылдығы аясында өтеді. ҚР Парламенті Мәжілісінде ҚХА өкілдері үшін 9 депутаттық квота бөлінді. Елімізде 12 Облыстық, 7 қалалық және 13 аудандық Достық үйі жұмыс істейді. Қазақстанда 820-ға жуық этномәдени бірлестік бар, елде 100-ден астам ұлттық мектеп жұмыс істейді, 170 жексенбілік мектеп жұмыс істейді, онда 23 Ана тілі оқытылады. Ұлттық жаңғырудың үш мектебінде 12 ана тілін оқыту бойынша 29 бөлім жұмыс істейді. Бұл мектептерді қаржылай қолдауға ел Үкіметі жыл сайын 11 млн теңге бөледі. Сонымен қатар, оларға жергілікті бюджеттен де көмек көрсетіледі.

Ассамблея жыл бойы конференциялар, жиналыстар, концерттер, конкурстар және басқа да мәдени іс-шаралар өткізеді. Құрылым 367 ұлт өкілдерін біріктіреді. Мұндай рухани-мәдени бағдарлама этносаралық келісімді нығайтуға көмектеседі деп саналады. Бір қарағанда, бәрі дұрыс, бірақ бұл ассамблеясыз ел бірлігін жоғалтады дегенді білдіре ме? 2015 жылы Ассамблея мерзімінен бұрын президенттік сайлау өткізуге шақырды. Саясаттанушы Дос Көшім Нұрсұлтан Назарбаев бастапқыда бұл құрылымды Президент лауазымында ұзақ тұру үшін пайдаланды деп есептейді. Ол үшін оған ықпалды орган қажет болды. Мен "этникалық түсініспеушіліктер пайда болады және оларды басу үшін бізге институт керек" деген ұстанымға үзілді-кесілді қарсымын. Бұл саяси қажеттілікке байланысты құрылған институт. Бізді президент емес, Ассамблея емес, атап айтқанда Қазақстан халқы Қазақстандағы тұрақтылықты қолдайтынын мойындауымыз керек-бұл ашық қазақ жаны мен жүрегі, кез келген ұлтпен және этникалық топпен өмір сүру мүмкіндігі, - деді Көшім "31 арна" ток-шоуында.

Негізінен Ассамблея өзіне жүктелген міндеттерді орындамағаны үшін сынға алынады. Құрылым мемлекеттік саясатты ілгерілетуге үлкен үлес қосады, бірақ этникалық келісімді қамтамасыз ету мәселесінде сенімге ие болмады. ҚХА құрылғанына қарамастан, Қазақстанда

қазақтар мен түрік, шешен, ұйғыр, күрд, тәжік, армян, дүнген және өзбек диаспораларының мүшелері арасында қақтығыстар әлі де орын алуда. Ең ірі этносаралық қақтығыс Жамбыл облысының Қордай ауданында орын алды. 11 адамның өмірін қиған, мыңдаған адамдар шекарадан өтуге мәжбүр болған және жүздеген үйлер қираған оқиға Ассамблеяның 25 жылдығына сәйкес келді.

Қорытындылай келе, Қазақстан халқы Ассамблеясы өз рөлін қайтсе де орындайды (іс-шаралар ұйымдастырады және т.б.) деп ойлаймын және оның міндеттері мен мақсаттары өте жоғары деген қорытындыға келдім, дегенмен Ассамблеяның Қазақстан бірлігіне қол жеткізудегі қозғалыстары жүріп жатса да, бірліктің өзі халықтың өзіне байланысты. Қазақстан ол қазақ ұлттының ұлттық мемлекет құраушы. Қазақтардың бір ұлтқа бірігуі үшін халық Қазақстан қазақтар мемлекетті екендігін, бұл қазақтың жері екендігін мойындалу керек және қазақ тілі мойындалу керек екендігінің түсінуі қажет және сол біртекті орнатып сақтау үшін біз өз тілімізді және қазақстан тарихымызды сақтап қалу керек себебі біртектік төрт мәселеден тұрады дін, тіл, мәдениет, тарих бірдей болу керек бірақ бізде мәдениет пен дін әртүрлі болғанына кейін бізге тіл мен тарихты ұмытпау керек және оны ары қарай дамыту керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Ассамблея народа Казахстана // Википедия (wikipedia.org)
2. Masa Media | Чем занимается Ассамблея народа Казахстана? - Издание о политике, правах и законах Казахстана,
3. Ассамблея народа Казахстана – надежный оплот мира и согласия - Портал «История Казахстана» - всё о Казахстане (e-history.kz)